

MAICA DOMNULUI ÎN TEOLOGIA SFÂNTULUI NICETA DE REMESIANA

Drd. Vasile Rojneac

Făgăduită în Vechiul Testament¹ și dobândită ca dar în Noul Testament, ca persoană reală, Fecioara Maria avea să ofere umanității cel mai mare dar: pe Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, „*Lumina lumii*” (In. 8, 12), Cel care „pentru noi și pentru a noastră mântuire, S-a pogorât din ceruri și S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Fecioara Maria S-a făcut Om”, nu în mod aparent sau părelnic, ci cu trup adevărat, având fire dumnezeiască și omenească, amândouă fiind unite în Persoana Sa cea dumnezeiescă, în chip neschimbat și neamestecat, neîmpărțit și nedespărțit².

Această întrupare a Fiului lui Dumnezeu este în strânsă legătură cu persoana Maicii Domnului, care prin cuvintele adresate îngerului Gavriil: „*Iată roaba Domnului. Fie mie după cuvântul tău!*” (Lc. 1, 38), acceptă să-L nască pe Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, făcându-se astfel „casă a Domnului, munte umbrat, sfeșnic de aur, masă dumnezeiască, năstrapă cu totul de aur și biserică a dumnezeirii”³.

Pentru că a avut un rol esențial în iconomia mântuirii, Maica Domnului se bucură de o cinstire aparte în Biserică. Cu privire la Maica Domnului, Biserica a formulat câteva învățături ce alcătuiesc astăzi capitolul „mariologie”, fundamentat pe Sfânta Scriptură și pe Sfânta Tradiție. Aceste învățături sunt:

Sfânta Fecioară Maria este Născătoare de Dumnezeu (theotokos).

Maica Domnului a fost fecioară înainte de naștere, în timpul nașterii și după naștere, deci este Pururea Fecioară (aeiparthenia).

Fiind Născătoare de Dumnezeu și Pururea Fecioară, Maicii Domnului i se cuvine preacinstire (hyperdulia)⁴.

¹ „Dușmănie voi pune între tine și între femeie, între sămânța ta și sămânța ei; aceasta îți va zdrobi capul, iar tu îi vei înțepa călcâiul”, *Fac.* 3, 15.

² Pr. prof. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, Ediția a IV-a, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010, p. 36.

³ *Ceaslov*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001, p. 409.

⁴ *Îndrumări Misionare*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1936, p. 782.

Aceste învățături au fost păstrate cu sfințenie de Biserică încă din cele mai vechi timpuri și se regăsesc foarte clar definite în mărturiile Sfinților Părinți și în formulările Sinoadelor Ecumenice, care au stabilit pentru totdeauna cinstirea pe care Biserica trebuie să o acorde Maicii Domnului. În acest sens și cu privire la preacinstirea Maicii Domnului, Pr. Prof. Vasile Mihoc afirmă: „Însăși Maica Domnului, de altfel, face o profeție în acest sens: «*Iată de acum mă vor ferici toate neamurile*» (Lc. 1, 48), întemeindu-și afirmația pe mărirea pe care i-a conferit-o Dumnezeu: «*Pentru că mi-a făcut mie mărire Cel Puternic*» (Lc. 1, 49). Astfel încât a nu o cinsti pe Maica Domnului înseamnă a contraveni flagrant acestui cuvânt prorocesc”⁵.

Învățătura despre preacinstirea Maicii Domnului o întâlnim și în scrierile Sfântului Niceta⁶, episcop de Remesiana (azi loc. Bela Palanka în Serbia), care a păstorit această episcopie între anii 366-414. Activitatea lui s-a desfășurat într-o perioadă istorică extrem de zbuciumată, când Biserica era amenințată de ereziiile lui Arie și Macedonie. În aceste condiții, Sfântul Niceta va menține Ortodoxia

⁵ Pr. Prof. Vasile Mihoc, Șapte tâlcuiri biblice despre Maica Domnului, Ed. Christiana, București, 1996, p. 10.

⁶ Pentru viața și activitatea Sfântului Niceta de Remesiana, recomandăm următoarea bibliografie: Niceta de Remesiana, Opere, Traducere din limba latină și note de Lect. Dr. Ovidiu Pop, Ed. Sophia, București, 2009; Alina Soroceanu, Niceta von Remesiana: Seelsorge und Kirchenpolitik im späntiken Unteren Donauraum, Ed. Peter Lang, Berlin, 2012; Philippe Henri Blasen, „Niceta of Remesiana, a Missionary in Dacia and a Father of the Romanian Churches? Rereading Paulinus of Nola, Ghenadius of Massilia and Ovid”, în: Studia Universitatis Babeș Bolyai Theologia Catholica, vol. 57, (LVII), 2012, nr. 1-2, pp. 39-49; Pr. Lect. Dr. Zaharia Matei, „Necesitatea respectării regulilor de interpretare a cântării bisericești după De psalmodiae bono a Sfântului Niceta de Remesiana”, în: Almanah Bisericesc, Ed. Episcopia Giurgului, 2011, pp. 108-123; Carmelo Grando, Nicetas de Remesiana, Catecumenado de adultos, Madrid, 1992, 144 p; Dan Ruscu, Un mit al originilor în istoriografia greco-catolică: Sfântul Niceta de Remesiana, în vol. Istoria culturii, Cultura istoriei, Omagiu profesorului Doru Radosav la vârsta de 60 de ani, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2010, pp. 353-363; Pietro Ressa, „Niceta di Remesiana e l'eresia”, în : Classica et Christiana, 2006, nr. 1, p. 153-172; Nechita Runcan, „Saint Nicetas of Remesiana's Missionary Work on the Right and the Left Side of Danube River”, în: The Christian Mission on the Romanian territory during the first centuries of the Church, colecția: Pontica Christiana, 2009, nr. 1, pp. 160-185; Ovidiu Albert, „Nicetas von Remesiana als <missionar>”, în: Studia Antiqua et Archaeologica, Iași, 2003, nr. 9, pp. 359-372; Hagith Sivan, „Nicetas' (of Remesiana) Mission and Stilicho's Illyrican Ambition: Notes on Paulinus of Nola Carmen XVII (Propempticon)”, în: Revue d'études augustiniennes et patristiques, vol. 41, 1995, nr. 1, pp. 79-90; Dionisie M. Pippidi, „Niceta di Remesiana e la origini del cristianismo daco-romano”, în: Revue Historique du Sud-Est Europeen, vol. 23, București, 1946, pp. 99-117; Monsieur Jacques Zeiller, „Un ancien évêque d'Illyricum, peut-être auteur du Te Deum, Saint Niceta de Remesiana”, în: Comptes-rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, 86e année (1942), nr. 4-6, pp. 356-369; Arhid. Prof. Dr. Constantin Voicu, Patrologie, vol. II, Ed. Basilica a Patriarhiei Române, București, 2009, pp. 397-406; Pr. Prof. Dr. Ioan G. Coman, Patrologie, Ed. Sfânta Mănăstire Derwent, 2000, pp. 155-156; Ovidiu Pop, Niceta de Remesiana – Monografie, Ed. Universității din București, 2007, 232 p. (Teză de Doctorat); Asist. Ștefan C. Alexe, „Sfântul Niceta de Remesiana și ecumenicitatea patristică din secolele IV și V”, în: Studii Teologice, XXI (1969), nr. 7-8, pp. 453-582 (Teză de Doctorat); Andrew Ewbanc Burn, Niceta of Remesiana, his life and works, Cambridge, 1905, 192 p.

în episcopia sa, Remesiana, luptând cu strășnicie împotriva arianismului și a ereziei pnevmatomahilor și îndemnând pe credincioșii săi să cinstească deopotrivă pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfântul Duh: „Mă voi închina așadar Tatălui, mă voi închina Fiului, mă voi închina Sfântului Duh, cu una și aceeași cinstitură”⁷.

Cu privire la Maica Domnului, Sfântul Niceta de Remesiana a scris foarte puțin. El nu i-a consacrat practic nici un tratat, însă operele sale păstrează și câteva elemente de mariologie, pe care le întâlnim în tratatele *Despre Simbolul de credință*, *Despre puterea Sfântului Duh*, precum și în celebrul imn *Te Deum Laudamus*.

Cu toate acestea, învățătura Sfântului Niceta cu privire la Maica Domnului este una extrem de profundă. Pentru Sfântul Niceta, Maica Domnului este „*Sfânta și Neprihănită Fecioară Maria*”, cea care L-a născut cu trup pe Fiul lui Dumnezeu, fiind fecioară înainte de naștere și în timpul nașterii, iar după naștere rămânând tot fecioară. Tâlcuind catehumenilor din Remesiana articolele din Simbolul de credință, care fac referire la întruparea Fiului lui Dumnezeu, Sfântul Niceta o menționează și pe Maica Domnului:

„Crezând așadar în Dumnezeu-Tatăl, vei mărturisi pe dată credința și în Fiul Lui, Iisus Hristos. Acesta este Fiul lui Dumnezeu, Iisus Hristos: Iisus care, tradus din limba evreilor, înseamnă Mântuitorul; iar Hristos este denumirea rangului împărătesc, adică Mântuitor și Împărat, unul și același Iisus Hristos. Acesta, pentru a noastră mântuire, a pogorât de la Tatăl din ceruri și a luat trup asemenea nouă. Născut din Duhul Sfânt și din Maria Fecioara, fără apropierea verunii bărbat. S-a născut trup din trup, prin puterea Duhului Sfânt; rămânând Dumnezeu, S-a făcut om, ca să poată fi oamenilor spre vedere și învățătură și mântuire; căci altfel dumnezeirea nu putea fi înțeleasă de către oameni decât prin luarea unui trup văzut”⁸.

Sesizăm că Sfântul Niceta insistă asupra fecioriei Maicii Domnului, arătând că întruparea Fiului lui Dumnezeu s-a petrecut în chip real și nu aparent și că această naștere a fost prevestită de către profetul Isaia:

„Născut așadar din Sfânta și Neprihănită Fecioară, ca să ne încredințeze nouă Taina Sfintei Nașteri, S-a născut precum se vestise dinainte prin proroc: «*Iată, Fecioara va avea în pântece și va naște Fiu și vor chema numele Lui Emmanuel*», care se tâlcuiește: «*cu noi este Dumnezeu*» (Is. 7, 14). Crede deci că este împreună cu noi acest Dumnezeu, Care S-a născut din Fecioara, Dumnezeu din Tatăl, dinaintea vecilor, om din Fecioara, pentru oameni. Cu adevărat întrupat, nu aparent, după cum unii eretici rătăciți, necinstind Taina lui Dumnezeu, spun că întruparea Domnului s-a făcut în închipuire, că n-ar fi fost cu adevărat ceea ce se vedea, ci ar fi înșelat ochii oamenilor”⁹.

Nefiind un orator de talia Sfântului Ambrozie al Mediolanului (339-397) și nici un cunoscător desăvârșit al Sfințelor Scripturi precum Fericirii Ieronim

⁷ Niceta de Remesiana, *Despre puterea Sfântului Duh*, 19, (Ed. O. Pop), p. 79: „Adorabo ergo Patrem, adorabo, Filium, adorabo Spiritum sanctum, una eademque ueneratione”.

⁸ Niceta de Remesiana, *Despre Simbolul de credință*, 3, p. 89.

⁹ NICETA DE REMESIANA, *Despre Simbolul de credință*, 4, p. 89.

(347-420) și Augustin (354-430), totuși Sfântul Niceta se remarcă prin profunzimea teologiei sale. El se pleacă cu smerenie în fața curăției Maicii Domnului, numind-o „*Templul în care S-a sălășluit Cuvântul Domnului*” și care a fost sfințit de Însuși Duhul Sfânt:

„Îndrăznesc a spune: însuși templul Domnului, adică trupul pe care l-a primit din Fecioara, a fost cu siguranță rânduit prin Însuși Duhul. Cum a grăit îngerul Gabriel către Maria: «*Duhul Sfânt Se va pogori peste tine și puterea Celui Preaînalt te va umbri; pentru aceea ce se va naște din tine este de la Duhul Sfânt*» (Lc. 1, 35; Mt. 1, 20). Iată, am aflat că însuși templul în care S-a sălășluit Cuvântul Domnului a fost sfințit de Duhul”¹⁰.

Această taină a întrupării Fiului lui Dumnezeu de la Duhul Sfânt și prin mijlocirea Sfintei și Neprihănitei Fecioare Maria, avea să răsune în sufletele credincioșilor din Remesiana. Ei vor cânta în Biserică la privegherile lor acel înălțător imn *Te Deum Laudamus*, compus de Sfântul Niceta, părintele lor, mulțumind lui Dumnezeu pentru taina întrupării lui Hristos:

„Tu, Împărat al slavei, Hristoase,

Tu ești Fiul din veci al Tatălui,

Tu nu Te-ai înfiorat de pântecel Fecioarei, ca să izbăvești omul,

Tu, învingând ghimpele morții, ai deschis credincioșilor împărăția cerurilor,

Tu șezi de-a dreapta lui Dumnezeu în slava Tatălui,

Ești socotit Judecătorul Ce va să vie.

Rugămu-ne așadar, vino în ajutor robilor Tăi pe care, cu neprețuitul [Tău] sânge, i-ai răscumpărat,

Fă-i să fie dăruți cu slavă veșnică dimpreună cu sfinții Tăi”¹¹.

Nu este de mirare că Paulinus de Nola (354-431), prietenul și biograful Sfântului Niceta, scrie atât de frumos despre meritele acestui prestigios episcop, care i-a învățat pe credincioșii săi, să cânte imne lui Hristos și să trăiască puri în pace blândă:

„Prin tine, într-un ținut tăcut al lumii,

Barbarii învață să cânte, cu inimă

Romană, pe Hristos și să trăiască puri

În pace blândă”¹².

Trebuie să precizăm că învățătura Sfântului Niceta cu privire la Maica Domnului a avut și un rol apologetic și anume acela de a combate învățătura ereticului Bonosus (380-390), episcop de Sardica¹³, care nega pururea fecioria Maicii Domnului, susținând împreună cu ereticul Helvidius din Roma că Iisus

¹⁰ NICETA DE REMESIANA, *Despre puterea Sfântului Duh*, 5, pp. 57-59.

¹¹ NICETA DE REMESIANA, *Te Deum Laudamus*, v. 14-21, p. 161.

¹² PAULINUS DE NOLA, *Carmen XVII*, v. 261-264, în: *PL* 61, col. 483-490, (Traducere din limba latină de Traian Diaconescu, în: *Studii Teologice*, IV (2008), nr. 4, p. 263).

¹³ Provincie situată în apropiere de Remesiana.

Hristos a fost fiul natural al lui Iosif și al Mariei și că a mai avut frați¹⁴. Nu avem informații precise în ceea ce privește implicarea Sfântului Niceta în combaterea acestei erezi, însă după cum am văzut din scrierile sale, el a apărut pururea fecioria Maicii Domnului în mijlocul credincioșilor săi¹⁵.

Sinodul de la Capua din anul 391, hotărăște ca ereticul Bonosus să fie judecat de către Mitropolitul Anisius al Tesalonicului. În cele din urmă el va fi condamnat de către papa Damasus și destituit¹⁶. În anul 414, papa Inocențiu I hotărăște ca preoții hirotoniți de episcopul Bonosus să fie primiți în Biserică dacă vor renunța la această erezie¹⁷.

După cum am putut vedea, Sfântul Niceta a contribuit prin scrierile sale, la menținerea Ortodoxiei în eparhia sa, Remesiana și a avut o contribuție imensă în ceea ce privește formularea învățaturii mariologice.

¹⁴ Remus RUS, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină din primul mileniu*, Ed. Lidia, București, 2003, p. 116.

¹⁵ Asist. Ștefan C. ALEXE, „Sfântul Niceta de Remesiana și ecumenicitatea patristică din secolele IV și V”, în: *Studii Teologice*, XXI (1969), nr. 7-8, p. 517. (Teză de Doctorat).

¹⁶ A. E. BURN, *Niceta of Remesiana...*, p. 51; Despre procesul lui Bonosus recomandăm: AMBROZIE AL MEDIOLANULUI, *Epistola LVI (Scrisoare despre procesul lui Bonosus, care trebuie judecat potrivit hotărârii date de Sinodul de la Capua)*, în: *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 53, Traducere și note de Prof. David Popescu, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, pp. 236-237; Informații cu privire la Helvidius și doctrina sa găsim la: FERICITUL IERONIM, *De perpetua virginitate B. Mariae, Adversus Helvidium*, în : *PL*, 23, col. 193-216. (Această lucrare a fost tradusă recent și în limba română : FERICITUL IERONIM, *Trei vieți de monahi, Împotriva lui Helvidius, Epistole*, Introducere, traducere și note de Constantin Răchită și Ioana Costa, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2011, pp. 142-184).

¹⁷ PAPA INOCENȚIU I, *Epistola XVII*, în: *PL*, 20, col. 527 A.